

FARKLI YAPILARDAKİ BAĞLAMA GRUPLARI ÜZERİNE

ON THE CONJUNCTION GROUPS WITH DIFFERENT STRUCTURES

Selma GÜLSEVİN * Öz

Kelime, dilin anlamlı ve işlevli en temel birimlerindedir. Tek başlarına sadece anlamlı birim olmalarının dışında, cümledeki başka kelime ve/veya eklerle birlikte de özel anlamlar kazanabilir ya da kelime grupları hâlinde özel işlevler üstlenebilirler. Belirli kurallar çerçevesinde bir araya gelmiş olan kelime topluluklarından biri de “bağlama grubu”dur. Bağlaçlarla oluşturulan bağlama grubu dil bilgisi kitaplarında, makalelerde, bildirilerde çeşitli araştırmacılar tarafından incelenmiş ve sınıflandırılmıştır. Bu makalede çeşitli metinlerden tespit edilmiş olup, kaynaklarda gösterilmeyen ve bağlaçlar dışındaki morfemlerle oluşturulmuş olduğu düşünülen “bağlama” yapıları incelenmiştir. Önce kelime gruplarından biri olan “bağlama grubu” üzerine kaynaklarda verilen bilgiler değerlendirilmiştir. Sonra “bağlaç/ bağlama edatı” ve “bağlama grubu” terimlerinin kaynaklardaki tanımı, açıklanması verilir; hangi bağlaçlarla bu grubun oluşturulduğu gösterilmiştir. Daha sonra çeşitli metinlerden tespit edilmiş olup, kaynaklarda gösterilmeyen ve bağlaçlar dışındaki morfemlerle oluşturulmuş olduğu düşünülen bu “bağlama” yapıları sıralanmıştır. Sınıflandırılıp formüle edilen yapılar, örneklendirilip bazı özelliklerinden söz edilmiştir.

Anahtar Kelimeler

Bağlama grubu, bağlaç, söz dizimi, kelime grubu

Keywords

Conjunction group, conjunction, syntax, word group

Abstract

A word is one of the meaningful and functional essential units of a language. Apart from being meaningful on their own, words can get special meanings or functions together with other word parts of a sentence. Conjunction groups are one of the word groups.

Conjunction groups made by using conjunctions have been studied and classified by several researchers. In this paper, the binding structures that are thought to be made with morphemes apart from conjunctions but have not been mentioned in the previous studies found in several texts have been examined. First of all, the literature on conjunction groups have been evaluated. Then, the definitions of conjunction/ connector and conjunction group in the literature have been given besides showing how and with which conjunctions this group is made up. Lastly, the binding structures that have not been mentioned in the previous literature found in several texts have been given. Examples for these structures, which have been classified and formulated, have been given and their characteristics have been discussed.

** Doç. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi
Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve
Edebiyatı Bölümü
selmagulsevinn@gmail.com
ORCID: 0000-0003-4466-8670
İzmir/TÜRKİYE*

Gönderim Tarihi: 13/08/2021

Kabul Tarihi: 26/08/2021

GİRİŞ

Aramızdaki anlaşma vasıtalarından en önemlisi olan dilin, en temel anlamlı birimleri kelimelerdir. Bazen kelimeler, bir nesneyi, eylemi veya kavramı ifade etmek için yeterli olmaz. Bu durumda kelime grupları devreye girer. Kelime grupları, belirli kurallar çerçevesinde bir araya gelmiş kelime topluluklarıdır. En az iki kelimedenden oluşan bu gruplar, cümle içerisinde tek kelime gibi görev yaparlar. Kendi başlarına cümle ögesi olabilecekleri gibi başka ögelerin kuruluşuna da katılabilirler.

Bugün yapılan söz dizimi çalışmalarında kelime gruplarının sayısı ve adları bakımından bir birlik olmasa da büyük ölçüde ortak kabuller bulunmaktadır. İsim tamlaması, sıfat tamlaması, fiilimsi grupları, birleşik fiil grubu vb. kelime grupları ortak kabullere örnek verilebilir. Ancak bazı kelime gruplarıyla ilgili farklı yaklaşımlar vardır. Örneğin, -sA şart ekiyle oluşturulmuş bir kelime grubu bir çalışmada “zarf-fiil grubu” (Karahana, 2015, s. 59), başka bir çalışmada “şart-fiil öbeği” (Delice, 2007, s. 47) olarak adlandırılabilir. Tamlayanı teklik veya çokluk kişi zamirlerinden biri olan kelime grupları bir çalışmada “iyelik grubu” (Özmen, 2016, s. 50), başka bir çalışmada ise “isim tamlaması” (Böler, 2019, s. 76) olarak sınıflandırılabilir.

Bu ve buna benzer farklı yaklaşımlar, yeni tespitler ve öneriler gramerin neredeyse bütün alanlarında vardır. Günümüzde, geleneksel gramer çalışmalarının ışığında, günümüz bakış açılarıyla da dilimize bakılmakta, çeşitli sorulara cevaplar aranmakta veya yeni tespitler yapılmaktadır.

Bağlaç terimi sözlüklerde tanımlanmakta, bağlaçların hangi kelimeler olduğu, işlevleri, kullanımları gramer kaynaklarında yer almaktadır. Bağlama grubu, neredeyse bütün araştırmacılar tarafından varlığından söz edilmiş, yapılaş yolları ve cümlede kullanılış amaçları belirlenmiş kelime gruplarıdır. Ayrıca müstakilen bazı bağlaçlar üzerine makaleler yazılmış (Çelik, 1999; Üstünova, 2006; Karaşin, 2008), lisansüstü tezler yapılmıştır (Akin, 2004; Yavuz, 2010).

Uruslarının her birinin kendi vurgusunu taşıması, birleşikte yer alan her bir unsurun ayrıca çekimlenebilmesi gibi özelliklerden yola çıkarak genel olarak bağlama grubu adı verilen bu yapıların bir kelime grubu olmadığını söyleyen araştırmacılar da vardır (Baydar, 2018).

Bağlaçların Tanımı ve Kelime Çeşitleri İçindeki Yeri

Bağlama işlevinde kullanılan kelimeler, türleri açısından ya bağlaç (Emre, 1945; Bilgegil, 1984; Ediskun, 1998; Gencan 2001; Üstünova, 2006, Yavuz, 2010; Korkmaz, 2014;) adıyla bağımsız bir kelime çeşidi ya da bağlama edatı (Deny, 1941; Hacıeminoğlu, 1984; Ergin, 1993; Güneş, 1999; Delice, 2012; Karaağaç, 2012) adıyla edatların bir türü olarak sınıflandırılmaktadır. Banguoğlu ise rabit ve bağlam (Banguoğlu, 1940; 2000) terimlerini kullanmıştır.

Bağlaçlar/bağlama edatları, sözlüklerde ve dil bilgisi kaynaklarında genel olarak birbirine benzer şekilde tanımlanmıştır. Bu kaynaklara göre bağlaç, eş görevli kelimeleri, önermeleri, kelime öbeklerini veya hem aynı türden hem de ayrı işlevli cümleleri, bazen de paragrafları bağlayarak aralarında çeşitli yönlerden anlam ilgileri kuran; kelimeler ve cümleler arasındaki her türlü ilgi ve bağları işaretlemek için

kullanılan, yüklendikleri işlevleri ile bağlandıkları sözler arasında türlü anlam ilişkileri kuran gramer öğeleri, görevli kelimeler ve dil araçlarıdır (TDK, 1998, s. 196; Vardar, 2002, s. 31; Korkmaz, 2003, s. 32; Banguoğlu, 1940, s. 41; Emre, 1945, s. 19; Hacıeminoğlu, 1984, s. 112; Ergin, 1993, s. 332; Ediskun, 1998, s. 302; Banguoğlu, 2000, s. 390; Gencan, 2001, s. 482; Delice, 2012, s. 143-165; Korkmaz, 2014, s. 923).

Bağlama Grubu

Çeşitli şekillerde sınıflandırılan bağlaçlar/bağlama edatlarının tümü aynı işlevde değildir. *Sıralama bağlaçları* (ile, ila, dahi, ve; dA ... dA... , gerek ... gerek(se) ... , hem ... hem ... , ister ... ister ... , ne ... ne ... , olsun ... olsun... vb.), *denkleştirme-karşılaştırma-seçme bağlaçları* (ya ... ya ... , ya, ya da, yahut, veyahut, veyahut da), *nöbetleşme bağlaçları* (bazen ... bazen ... , bazı ... bazı ... , bir ... bir ... , biri ... öbürü ... , kâh ... kâh ... , kimi ... kimi ... vb.) ve bunlarla birlikte kullanılmak şartıyla *pekiştirme bağlaçları* (dA, dahi, bile) (Korkmaz, 2014, s. 932-942) bağlama grubunun oluşumuna katılabilirler. Cümle bağlayıcısı niteliğindeki bağlaçlar makalemizin kapsamı dışındadır.

Bağlama grubu, söz dizimi kaynaklarına göre, bağlaçlar/bağlama edatlarıyla (sıralama, denkleştirme-karşılaştırma-seçme; nöbetleşme ve bunlarla birlikte kullanılmak şartıyla pekiştirme bağlaçları) birbirine bağlanmış, en az iki isim unsurunun oluşturduğu kelime grubudur. Grubun her bir unsuru kendi vurgusunu taşır. Grup cümle içinde isim, sıfat ya da zarf olarak görev yapabilir (Karahana, 2015, s. 65; Özmen, 2016, s. 79; Böler, 2019, s. 102; Özkan- Sevinçli, 2009, s. 81; Delice, 2007, s. 20; Özkan, A.; Toker, M.; Aşçı D., 2016, s. 99; Aktan, 2016, s. 56).

Kaynaklarda verilen bağlaçlar kullanım şekillerine göre şöyle sınıflandırılabilir:¹

1. İsim unsuru + bağlaç + isim unsuru yapısında yer alan bağlaçlar: ve, veya, ile, ila, yahut, değil, hatta, veyahut, ya da, hem de, fakat, ama, zira vb.

Nereden geldiği ve nasıl başladığı meçhul bir kürk modası, İstanbul'un hemen bütün kadın tabakalarına yayıldı. (Haşim, 2016, s. 13)

Yumuşak bir karanlığa gömülmüş, makinenin hıştırtısını dinleyerek, vücudumun değil, ruhumun bir çetin yol üzerinde mola verdiğini hissedirim. (Haşim, 2016, s. 23)

Rüya âlemi üzerine açılmış sihirli bir pencereyi andıran beyaz perdede koşuşan, döğüşen, düşen, kalkan şu ahmak şahısların tatsız tuhaflıklarından veyahut kovboyların süvariliklerinden veya harikulâde hırsızlık vak'alarından, başka türlü tat almak kabil olur muydu? (Haşim, 2016, s. 23)

Ve bağlacıyla bağlanan ikiden fazla isim unsuru bulunduğu bağlaç son iki isim unsurunun arasında yer alır. Öncekiler birbirine virgül ile bağlanır:

Sevgiyi, saygıyı ve hoşgörüyü hayatımızın merkezine koymalıyız.

2. Bağlaç + isim unsuru + bağlaç + isim unsuru veya isim unsuru + bağlaç + isim unsuru + bağlaç yapısında yer alan bağlaçlar: ne ... ne (de) ..., hem ... hem (de) ..., ...

¹ Makalede kullanılan örneklerin bir kısmı edebî eserlerden ve genel ağdan alınmış, bir kısmı ise tarafımızdan oluşturulmuştur.

da ... da, ya ... ya ..., , ya ... yahut ..., ister... ister..., gerek ... gerek(se)..., ... mi ... mi, kâh ... kâh ..., bir taraftan diğer taraftan ..., ... olsun ... olsun, vb.

Sonra, bütün kâğıtları kucakladı, hem yatak hem divan olarak kullanılan somyanın üstüne taşıdı ve kâğıtların yanına uzandı. (Atay, 2021, s. 91)

Fakat ne bizzat Celâleddin Harezşah'ın, ne de onun kuvvetini teşkil eden o sert, alabildiğine cengâver kabilelerin idaresi kolay değildi. (Tanpınar, 2005, s. 143)

Kâh pencereden teneffüs bahçesini seyrederek, kâh duvardaki levhaların karışık yazılarını okumaya çalışarak yarım saate yakın onu bekledim. (Güntekin, 1970: 480)

Hareket etmeyen güzel bir vücudu nasıl her taraftan yağ tabakaları kaplarsa, gazeteler de bir taraftan yiyecek ve içecek ilânları, diğer taraftan metni kovan resimlerin istilâsı altında kaldı. (Haşim, 2016: 7)

Etraf gerek bina hususunda, gerek diğer meselelerde bizi o kadar beğenmiş, o kadar alkışa gark etmişti ki, böyle bir şüphe aklıma bile gelmiyordu. (Tanpınar, 2008: 922)

3. Birbirinden farklı birden çok morfemin birleşmesiyle oluşan bağlaçlar: *değil ... dA ~ dahi ~ bile, sadece/yalnız ... değil (aynı zamanda) dA ~ dahi ~ bile*

Evde yalnızım. Hatta, sadece evde değil, kasabada da hemen hemen öyleyim. (Güntekin, 1970: 543)

Bağlaçlar Dışındaki Morfemlerle Oluşturulan Bağlama Grupları

Dilin aslında hiçbir konusu diğerlerinden bağımsız değildir. Ses bilgisi ile şekil bilgisini; şekil bilgisi ile cümle bilgisini veya cümle bilgisi ile metin bilgisini birbirinden ayrı düşünemeyiz. Bunların her biri diğerleriyle birlikte bir anlam kazanır. Herhangi bir ekin veya kelimenin anlamı ya da işlevi metnin içinde ortaya çıkar. Tek başına kullanıldıklarında sahip olmadıkları bir işleve, çeşitli morfemler bir araya gelerek sahip olabilir. Bir morfemin anlamının veya işlevinin metin içinde belirlenişinden yola çıkarak şu cümleye bakalım:

Eski olduğu kadar güzel de olan bu ev, görenleri büyülüyordu.

Bu cümleyi öğeleri bakımından nasıl düşünebiliriz? Bu cümlenin öznesi nedir? Bu sorulara cevap verirken elbette şöyle düşünürüz:

yüklem: büyülüyordu:

özne: eski olduğu kadar güzel de olan bu ev

belirtili nesne: görenleri

Kelime grupları açısından bu cümleye bakacak olursak, kelime grubundan oluşmuş tek unsur sadece cümlenin öznesidir (*eski olduğu kadar güzel de olan bu ev*). Bu kelime grubu da bir sıfat tamlamasıdır:

eski olduğu kadar güzel de olan / bu ev

tamlayan (sıfat)/tamlanan (isim)

Bu sıfat tamlamasının sıfat unsuru da bir kelime grubudur. Peki, hangi kelime grubudur?

Bu kuruluş içinde yer alan unsurlardan sadece “dA” bir bağlaçtır, ancak bu bağlaç, tek başına bağlama grubu oluşturabilme kabiliyetinde değildir. “dA” ancak tekrarlı

kullanıldığında veya başka bağlaçlarla birlikte olduğunda bağlama grubunun oluşumunu sağlamakta veya grubun oluşumuna katılabilmektedir:

[isim unsuru dA isim unsuru dA]

[değil.... .. dA]

[sadece ... değil aynı zamanda dA]

[yalnız değil ,,,, dA]

[ne ne (de)...]

[hem ... hem (de)] vb.

“Eski olduğu kadar güzel de olan” yapısında “dA” morfemi tek başına bağlama grubu oluşturma işlevine sahip olmadığı gibi, bu söz dizisinde başka bir bağlaç da yer almamaktadır. “Eski olduğu kadar güzel de olan” yapısı, “hem ... hem ...” bağlacıyla oluşturulan bağlama grubunun anlamına sahiptir. Yani “hem eski olan hem güzel olan” anlamındadır. Bu yapıda bağlaç göreviyle kullanılan “aynı zamanda” kelime grubunun düşürüldüğü, yani grubun “Eski olduğu kadar **aynı zamanda** güzel de olan” şeklinden kısaltıldığı söylenebilir. Bu kısalma sonucu “... olduğu kadar ... dA” yapısı bir bağlama grubu oluşturmuştur.

Aşağıdaki yapılar temel işlevleri bakımından bağlama grubu oluşturabilecek özellikte olmayıp bir araya gelerek veya belli bir söz dizimi içinde yer alarak bağlaç işlevini kazanmış yapılar olarak değerlendirilmiştir.

1. [isim unsuru+(durum eki)] [olduğu kadar-gibi] [isim unsuru+(durum eki)] (dA)

Matematikte olduğu gibi yaşamda da belirli kurallar vardır.

Tüm dünyayı etkisi altına alan korona virüs salgını *sosyal yaşamda olduğu gibi alışlagelmiş tatil anlayışında da* önemli değişikliklere yol açmıştır.

Türkiye’de, *toplumsal yaşamda olduğu gibi çalışma yaşamında da* kadının durumu hiçbir zaman parlak olmadı.

Yetişkinlerin, tıpkı *çocukluğa olduğu gibi, farklılığa da* aman vermeyen dünyasına karşı yazar anıların çıplak gerçekliğine sığınıyor. <https://www.turcademy.com/tr/kitap/cocuklugun-soguk-geceleri-38-baski-9789753632606/ozet>

Biçimde olduğu gibi renkte de tutumlu oluşu sanatçının belirgin özelliklerindedir. <https://books.google.com.tr/> Türk Resminde Ankaralı Sanatçılar, s. 59)

Saygılı olduğu kadar vefalı da olan pek çok öğrencimle irtibatım hiç kesilmiyor.

İşçi ve işveren münasebetleri bugün *iktisaden gelişmiş memleketlerde olduğu kadar gelişmemiş memleketlerde de* tarihi seyrini bir işbirliği şekline sokmak istidadını göstermektedir. <https://books.google.com.tr/books>. İktisat ve Maliye, s. 335)

Bugünümüzden olduğu kadar yarınımızdan da emin olmalıyız.

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin yol açtığı sorunları *algılamak kadar sunduğu imkân ve fırsatları kavramak da* son derece önemlidir. (Okay, 2004, s. 55).

Bu uzun alıntıdan da anlaşılacağı gibi o dönemde *Millî Mücadele yanlısı bir tavır almak kadar bu mücadelenin İstanbul'daki muhaliflerine karşı bir tutum takınmak da o kadar zor ve tehlikelidir.* (Okay, 2004, s. 15).

Bu yapıdaki bağlama grupları, daha başka bağlaçlarla da oluşturulabilir.

"*Matematikte olduğu gibi yaşamda da belirli kurallar vardır*" cümlesi başka bağlaçlarla da bağlanabilir. Farklı bağlanma yollarından birkaçını şöyle sıralayabiliriz:

"Hem matematikte hem de yaşamda belirli kurallar vardır."

"Sadece matematikte değil yaşamda da belirli kurallar vardır."

"Matematikte ve yaşamda belirli kurallar vardır." vb.

2. [bırak(ın)] [isim unsuru+durum eki] [isim unsuru+durum eki] (bile ~dahi~dA)

Bırak kaç adam olduklarını ne aldıklarını bile bilmiyoruz.

Bırakın şarkı söylemeyi konuşmayı bile beceremiyor

Çoğumuz bırakın gülmeyi, gülümsemeyi bile beceremiyoruz.

Bırakın gülmeye, gülümsemeye bile muhtacız.

Bırak değişen parça işlem dahi yok.

Bırakın bu sezonu 2020-21 bile tehlikede.

Haklısınız, bırakın Yûnus Emre'yi bugün ne yazık ki henüz vefatının 50 yıl geçmeden bazı yazarlarımızın dili eskiyor. (Çetinoğlu, 2009)

Aslında anlamıştım meseleyi: Şehirde birkaç tane Cevşen üreticisi vardı ama bırakın Arapçayı Türkçe bile bildiğinden emin olamadığım bu adamlar kim?

Bırakın içkiyi kahve bile içmem. (Nesin, 2019, s. 136)

Bu yapıdaki bağlama grupları, daha başka bağlaçlarla da oluşturulabilir.

"*Bırak kaç adam olduklarını ne aldıklarını bile bilmiyoruz.*" cümlesi şu şekillerde de kurulabilir:

"Değil kaç adam olduklarını ne aldıklarını bile bilmiyoruz."

"Ne kaç adam olduklarını ne de ne aldıklarını biliyoruz." vb.

3. [isim unsuru+durum eki] [bırak(ın)] [isim unsuru+durum eki] [dA ~ dahi ~ bile]

CTP lideri Erhürman, Lapta Marina projesi için ülkeye özel izinle gelen teknik heyetle ilgili açıklamada bulunarak hükümetin, halka güven vermediğine dikkat çekti, "*Yönetmeyi bırakın, yönetir gibi yapmayı dahi beceremiyorsunuz*" eleştirisinde bulundu. <https://m.facebook.com/kibrispostasi/posts/3296580667040422>.

Birinci sınıfları bırakın son sınıflar bile okula gelmiyor.

Bu yapıdaki bağlama grupları, daha başka bağlaçlarla da oluşturulabilir.

"*Birinci sınıfları bırakın son sınıflar bile okula gelmiyor.*" cümlesi başka bağlaçlarla da oluşturulabilir.

"Değil birinci sınıflar son sınıflar bile okula gelmiyor."

"Ne birinci sınıflar ne de son sınıflar okula geliyor." vb.

4. [isim unsur+ilgi eki] [yanında] [isim unsur+durum eki]

Asker ocakları, vatanın ve milletin muhafızı olmasının yanında gençlerimize yüksek ahlaki değerler kazandıran eğitim kurumlarıdır.
<https://twitter.com/emineerdogan/status/1088046590420570112> .

Ekonomiye katkı yapmanın yanında, çok sayıda vatandaşa istihdam sağlayan Deniz tekstil işletmesi açıldı. <https://www.denizlipost.com/ekonomiye-katki-yapmanin-yaninda-cok-sayida-vatandasa-istihdam-saglayan-deniz-tekstil-isletmesi-acildi.html> .

Bu yapıdaki bağlama grupları, daha başka bağlaçlarla da oluşturulabilir.

"Asker ocakları, vatanın ve milletin muhafızı olmasının yanında gençlerimize yüksek ahlaki değerler kazandıran eğitim kurumlarıdır." cümlesi başka bağlaçlarla da oluşturulabilir.

"Asker ocakları hem vatanın ve milletin muhafızı olan hem de gençlerimize yüksek ahlaki değerler kazandıran eğitim kurumlarıdır."

Asker ocakları vatanın ve milletin muhafızı olan ve gençlerimize yüksek ahlaki değerler kazandıran eğitim kurumlarıdır." vb.

5. [isim unsur+ilgi eki] [yanı sıra] [isim unsur+durum eki]

Türkiye'nin yanı sıra onlarca ülkede ormanlar yanıyor.

Vekillerin yanı sıra halk da çözüm arıyor

Güzel yemeğin yanı sıra güzel atmosfer isteyenleri bekliyoruz.

Biçimdeki kusurların yanı sıra, bilgi eksiklikleri de şarkıların bilimsel gerçekliğine gölge düşürüyor (Atay, 2021, s. 157).

BIBS Colour, bir emzikten beklenen tüm detaylara sahip olmasının yanı sıra; bir emzikten beklenmeyen güzellikte tasarımı ile tüm dünyada hem anneleri hem çocukları kendine hayran bırakıyor. <https://www.morhipo.com/dummy-bibs-colour-emzik-peach-no-1-0-6-ay/33480979/detay> .

Buralar Ege'nin en verimli topraklarıydı ve başka ürünlerin yanı sıra üzüm hasadı da oldukça bol ve bereketliydi. (<https://books.google.com.tr/> Toplumsal Tarih, s. 64)

İngilizcenin yanı sıra Rusçayla da anlaşabiliyoruz.

Bu yapıdaki bağlama grupları, daha başka bağlaçlarla da oluşturulabilir.

"İngilizcenin yanı sıra Rusçayla da anlaşabiliyoruz." cümlesi başka bağlaçlarla da oluşturulabilir:

"Hem İngilizceyle hem de Rusçayla anlaşabiliyoruz."

"İngilizceyle ve Rusçayla anlaşabiliyoruz." vb.

6. [isim unsur] [bilemedin] [isim unsur]

Üç bilemedin dört ay sonra Ankara'ya döneceğim.

Bu yapıdaki bağlama grupları, daha başka bağlaçlarla da oluşturulabilir.

"Üç veya dört ay sonra döneceğim."

"Belki üç belki dört ay sonra döneceğim." vb.

Sıraladığımız birleşik yapılar, örneklerde görüldüğü üzere daha çok “hem... hem...” “ değil bile”; “ve”; “sadece değil aynı zamanda ... da”; veya “ne ... ne...”, “belki ... belki ...” bağlama yapılarının işlevini yapmış görünmektedir.

Bunlardan hangisinin işlevinde olduğu cümlelerin yüklemine olumlu veya olumsuz oluşuna da bağlıdır. Şu cümlelere bu açıdan bakacak olursak:

(a) *Vekillerin yanı sıra halk da çözüm arıyor.* (Hem vekiller hem de halk çözüm arıyor.)

(b) *Vekillerin yanı sıra halk da çözüm aramıyor.* (Ne vekiller ne de halk çözüm arıyor.)

(a) maddesinde ve (b) maddesinde yer alan cümlelerde bağlanan yapılar aynı olduğu hâlde yüklemine olumlu veya olumsuz oluşundan dolayı biri “hem... hem...” diğeri “ne... ne...” bağlaçlarının anlamını kazanmıştır.

[İsim unsuru] [bilemedin] [isim unsuru] kuruluşu ise “veya” anlamında bağlama grupları oluşturmaktadır.

Bu yapılar cümlede isim, sıfat, zarf olarak görev yapabilmektedir.

Buralar Ege'nin en verimli topraklarıydı ve başka ürünlerin yanı sıra üzüm hasadı da oldukça bol ve bereketliydi. (isim)

Asker ocakları, vatanın ve milletin muhafızı olmasının yanında gençlerimize yüksek ahlaki değerler kazandıran eğitim kurumlarıdır. (sıfat)

İngilizcenin yanı sıra Rusçayla da anlaşabiliyoruz. (zarf)

SONUÇ

Bağlama grubu, dil çalışmalarında genellikle bağlaçlarla yapılan grup şeklinde incelenmektedir. Bağlama grubunun oluşumunda yer alan bağlaçların neler olduğu konusunda bir tarama yapıldığında, aşağı yukarı aynı kelimelerin verildiği görülebilir. Bunlar gramerlerde “sıralama”, karşılaştırma-denkleştirme-seçme” ve bunlarla birlikte olmak şartıyla “pekiştirme” bağlaçları olarak karşımıza çıkan kelimelerdir.

Bununla birlikte yukarıda zikredilen bağlaçlardan herhangi birini bünyesinde taşımayan, morfosentaktik usullerle oluşturulan bağlama grupları da vardır. Bu makalede bağlaçlarla yapılanlar dışında morfosentaktik usullerle oluşturulan bağlama gruplarının yapıları incelenerek ortaya konulmuştur. Tespitler şunlardır:

1. Aşağıdaki söz dizimi kuruluşları bağlama grubu oluşturabilmektedir:

a) [isim unsuru + (durum eki)] [olduğu kadar ~ gibi] [isim unsuru + (durum eki)] (dA)

b) [bırak(ın)] [isim unsuru+durum eki] [isim unsuru+durum eki] (bile ~ dahi ~ dA)

c) [isim unsuru+durum eki] [bırak(ın)] [isim unsuru+durum eki] [dA~dahi~bile]

d) [isim unsuru+ilgi eki] [yanında] [isim unsuru+durum eki]

e) [isim unsuru+ilgi eki] [yanı sıra] [isim unsuru+durum eki]

f) [isim unsuru] [bilemedin] [isim unsuru]

2. Bu kuruluşlar daha çok yüklem anlamına bağlı olarak cümlede “hem... hem...” “ değil bile”; “ve”; “sadece değil aynı zamanda ... da”; veya “ne ... ne...” bağlama yapılarının işlevini yapmış görünmektedir.

“... [isim unsuru] [bilemedin] [isim unsuru] ...” yapısı ise isim unsurlarını “veya”, “belki ... belki ...” anlamlarıyla bağlamaktadır.

3. Bu yapılar cümlede isim, sıfat veya zarf olarak kullanılabilir.

Muhakkak ki yukarıdaki söz grupları bağlama yapısı oluşturan birliklerin hepsi değildir. Söz dizimine bu bakış açısıyla bakmak başka bağlama yapılarını tespit etmemize de yardım edecektir.

Bağlama gruplarının hem bağlaçlarla hem de başka morfemlerle yapılabiliyor olması dilin çözüm üretme kapasitesinin genişliğini de göstermektedir.

EXTENDED ABSTRACT

Words in a language are the essential units that enable humans to communicate. Sometimes, words on their own are not sufficient to describe a concept or an action. In that case, word groups are what people need.

This paper is about conjunction group, one of the word groups.

The conjunctions necessary for the formation of the conjunction group are defined as terms in the dictionaries, the words that the conjunctions are, their functions and uses are included in the grammatical sources.

When the literature on conjunctions is reviewed, it is seen that they are almost all the same. These are the words that convey the meaning of comparison, alternation, and reinforcement. However, when we take into consideration that some structures are bound to each other with several morphemes and that they cannot be considered apart in terms of form and meaning, we can regard them as conjunction groups.

This paper aims to contribute to conjunctions/connectors of a conjunction group, which is a part of syntax.

The words used for binding are classified as either lexical morphemes or as postpositions/ prepositions.

A conjunction group is a group of words formed by at least two noun elements connected to each other by conjunctions/connectors (ordering, equalizing-comparing-selecting; alternation and reinforcement conjunctions provided that they are used together) according to syntax sources. Each element of the group carries its own emphasis. The group can act as a noun, adjective or adverb in a sentence.

Various morphemes can have a function that they do not have when used alone. Morphemes that are not capable of forming a conjunction group in terms of their basic functions may come together and gain a conjunction function. From this point of view, the following structures constitute a conjunction group:

a). [noun + (noun case)] [olduğu kadar ~ gibi] [noun+ (noun case)] (dA):

Zeki olmak kadar çalışkan olmak da önemlidir (*Being hardworking is as important as being clever*).

Matematikte olduğu gibi yaşamda da belirli kurallar vardır (*As in Mathematics, there are rules in life too*).

b). [bırakın] [noun+ noun case).] [noun+ noun case).] (bile ~ dahi ~ dA) ...

Bırakın Avrupa'yı Türkiye'yi bile yeteri kadar gezmedim (*I have not travelled even in Turkey let alone Europe*).

c). [noun+ noun case)] [bırak(ın)] [noun+ noun case)] [dA ~ dahi ~ bile] ...

Birinci sınıfları bırakın son sınıflar bile okula gelmiyor (*Even the seniors do not come to school let alone the freshmen*).

d). [noun+gen.] [yanında] [noun+ noun case)] ...

Üniversiteler bilginin yanında bilgiyi kullanmayı da öğreten kurumlardır (*Universities are the institutions that give knowledge as well teaching how to use knowledge*).

e). [noun+gen.] [yanı sıra] [noun+ noun case)] ...

Vekillerin yanı sıra halk da çözüm arıyor (*The public is looking for solutions as well as the deputies*).

f). [noun] [bilemedin] [noun]

Üç bilemedin dört ay sonra Ankara'ya döneceğim (*I will return to Ankara in three months or four months the latest*).

Of these, the structure "noun + bilemedin + noun" gives the meaning of "or", and the others give the meaning of "both...and" or "neither...nor" depending on the negativity or the positivity of the action.

These structures can be used in the sentence as nouns, adjectives, or adverbs.

It is certain that the phrases above are not all of the units that make up the conjunction structure. Looking at syntax from this point of view will also help us identify other conjunction structures.

KAYNAKÇA

- Akın, L. (2004). *Türkiye Türkçesinde bağlaçlar*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi).
- Aktan, B. (2016). *Türkiye Türkçesinin söz dizimi*. Konya: Eğitim Yayınevi.
- Atay, O. (2021). *Tutunamayanlar- Bütün eserleri 1*. İletişim Yayınları.
- Banguoğlu, T. (1940). *Anahatları ile Türk grameri*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Banguoğlu, T. (2000). *Türkçenin grameri*. Ankara: TDK Yayınları.
- Baydar, T. (2018). Bağlama grubu üzerine. *TÜRÜK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, 15, 62-74.
- Bilgegil, M. K. (1984). *Türkçe dilbilgisi*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Böler, T. (2019). *Türkiye Türkçesi söz dizimi*. İstanbul, Kesit Yayınları.
- Çelik, M. (1999). Da'nın işlevleri. *Dilbilim Araştırmaları*, 10, 25-32.
- Çetinoğlu, O. (2009). *Okyanusa açılan kapılar*. İstanbul: Bilge Oğuz yayınları.
- Delice, H. İ. (2007). *Türkçe sözdizimi*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Delice, H. İ. (2012). *Sözcük türleri*. Sivas: Asitan Kitabevi.
- Deny, J. (1941). *Türk dili grameri (Osmanlı lehçesi)*. (Çev. A U. Elöve), İstanbul: Maarif Matbaası.
- Ediskun, H. (1998). *Türk dilbilgisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Emre, A. C. (1945). *Türk dilbilgisi*. İstanbul: Cumhuriyet Matbaası.
- Ergin, M. (1993). *Türk dil bilgisi*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Gencan, T. N. (2001). *Dilbilgisi*. İstanbul: TDK Yayınları.
- Güneş, S. (1999). *Türk dili ve anlatım bilgisi*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Rektörlük Matbaası.
- Güntekin, R. N. (1970). *Çalığışu*. İstanbul.
- Hacıeminoğlu, N. (1984). *Türk dilinde edatlar*. İstanbul: MEB Yayınları.
- Haşim, A. (2016). *Bize göre*. İstanbul.
- Karaağaç, G. (2012). *Türkçenin dil bilgisi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Karahan, L. (2015). *Türkçede söz dizimi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Karaşin, H. (2008). *Bağlaç görevinde kullanılan ya'nın anlamsal işlevleri*. Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 14, 215-227.
- Korkmaz, Z. (2003). *Gramer terimleri sözlüğü*. Ankara: TDK Yayınları.
- Korkmaz, Z. (2014). *Türkiye Türkçesi grameri (Şekil bilgisi)*. Ankara: TDK Yayınları.
- Nesin, A. (2019). *Kalpazanlık bile yapılamıyor*. Nesin Yayınevi.
- Okay, C. (2004). *Dönemin mizah dergilerinde millî mücadele karikatürleri 1919-1922*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Özkan, M., Sevinçli, V. (2009). *Türkiye Türkçesi söz dizimi*. İstanbul: AK Yayınları.
- Özkan, A., Toker, M., Aşçı, D. (2016). *Türkiye Türkçesi söz dizimi*. Konya: Palet Yayınları.
- Özmen, M. (2016). *Türkçenin sözdizimi*. Adana: Karahan Kitabevi.
- Tanpınar, A. H. (2008). *Saatleri ayarlama enstitüsü*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Türk Dil Kurumu. (1998). *Türkçe sözlük*. Ankara: Yazar.
- Üstünova, K. (2006). Ama'nın işlevleri. *Uludağ Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, S.10: 79-92.
- Vardar, B. (2002). *Açıklamalı dilbilim terimleri sözlüğü*. İstanbul: Yabancı Dil Yayınları.
- Yavuz, S. (2010). *Türkiye Türkçesi ağızlarında bağlaçlar*. Elazığ: Fırat Üniversitesi, yayımlanmamış doktora tezi).